

Heeft Transcraniële Direct Current Stimulatie (tDCS) een toegevoegd effect op de afasie behandeling in de sub-acute fase?

Kerstin Spielmann

dr. W.M.E. van de Sandt-Koenderman

Prof. Dr. G.M. Ribbers

Opbouw presentatie

- Wat is tDCS?
- tDCS als behandeling voor afasie
- Multi center studie

tDCS: hersenstimulatie

- Niet iets nieuws!

1800

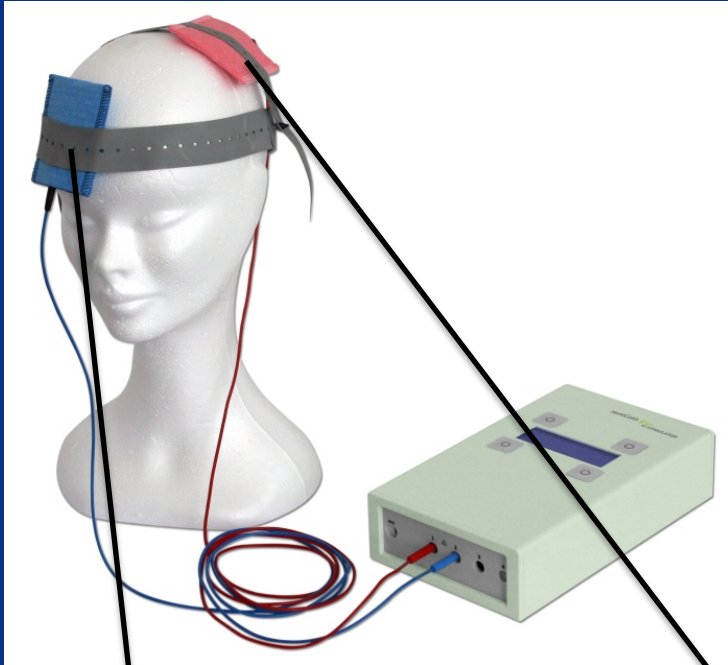
Eduard Hitzig (1867)

Als therapie in de psychiatrie
Bindman, Lippold & Redfearn (1964)

2000

tDCS: niet-invasieve vorm van hersenstimulatie

- Zwakke stroom (1-2 mA)
- Constante stroom
- Makkelijk bewegen
- Sham is mogelijk

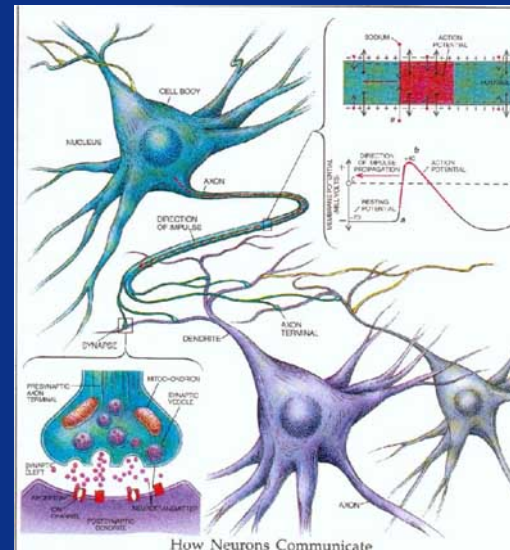
Cathodaal: verlaagde exciteerbaarheid

Anodaal: verhoogde exciteerbaarheid

tDCS en leren

- tDCS toevoegen aan datgene wat je wilt leren
- Herhaalde sessies met tDCS → steeds beter worden in bepaalde vaardigheid

→ tDCS en neuroplasticiteit

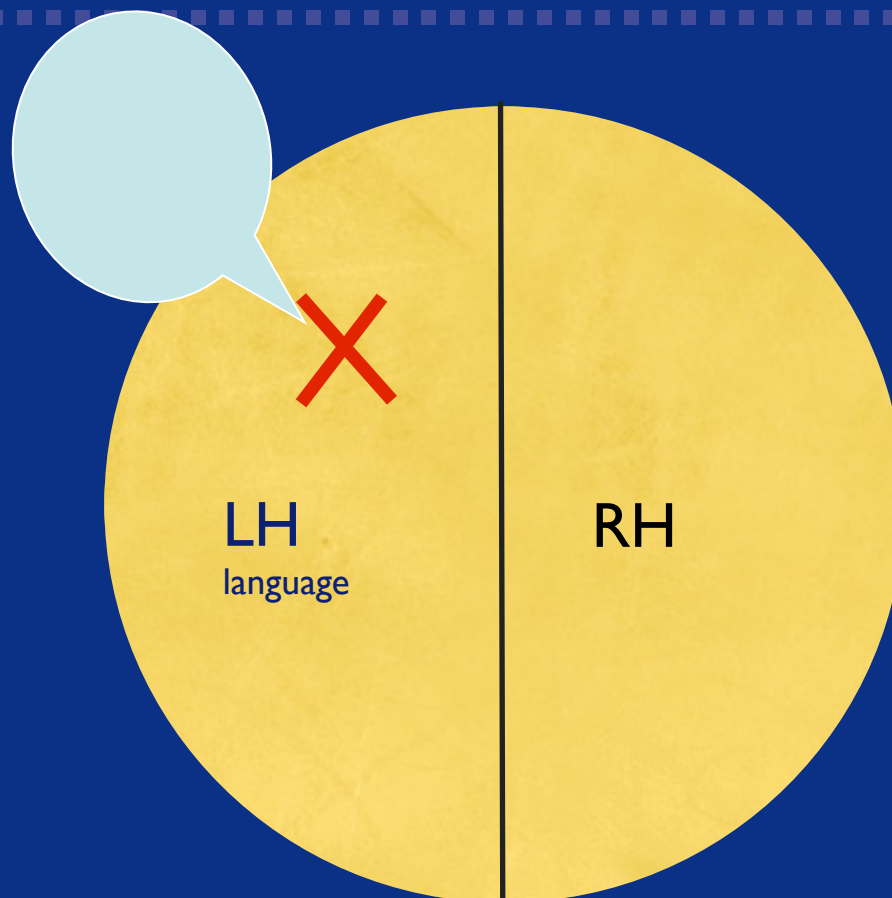

tDCS als behandeling voor afasie

Waarom?

- Inter-hemispheric imbalance:
  - Activatie beide hemisferen is door CVA uit balans
  - LH perilesionele gebieden zouden cruciaal zou voor beter herstel in afasie

Rechter hemisfeer hypothese

Rechter hemisfeer neemt taalfuncties over van de linker hemisfeer (Saur et al., 2006)

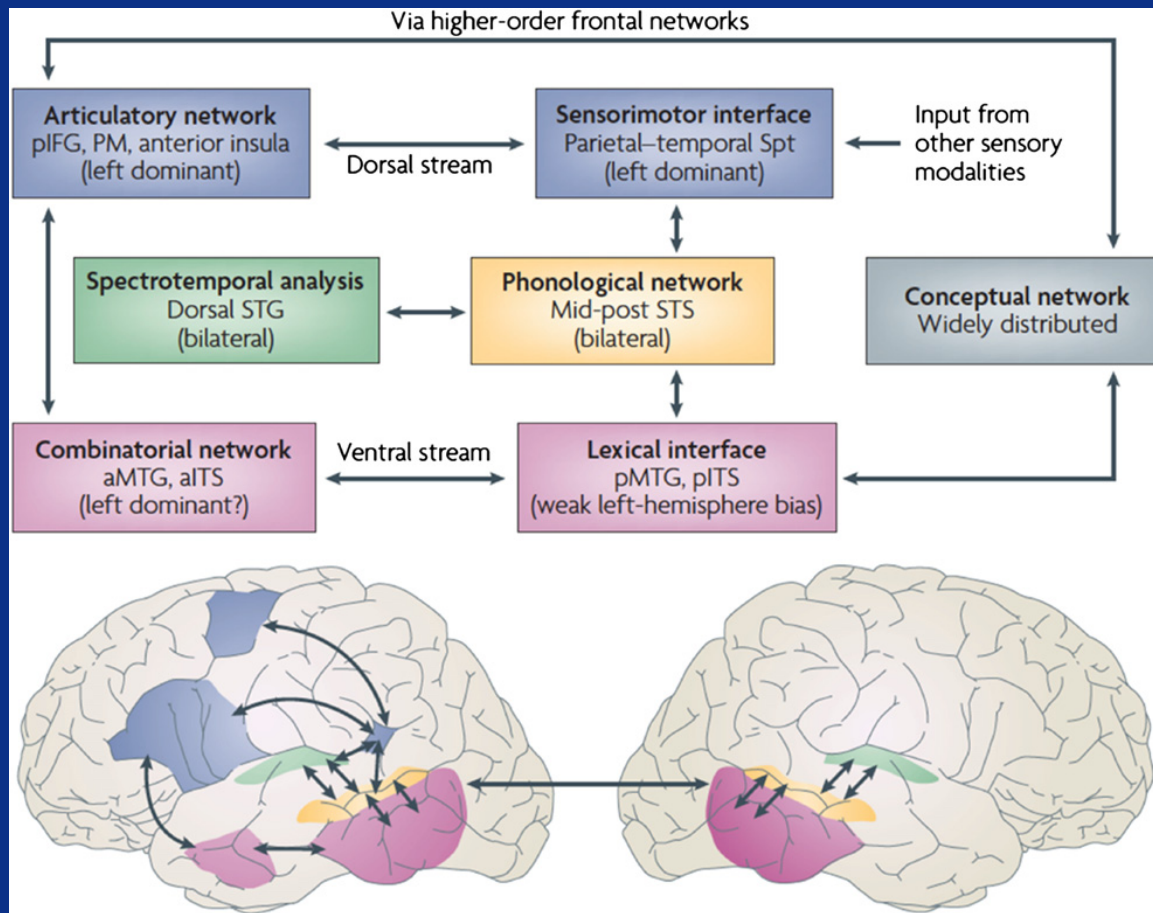
tDCS als behandeling voor afasie

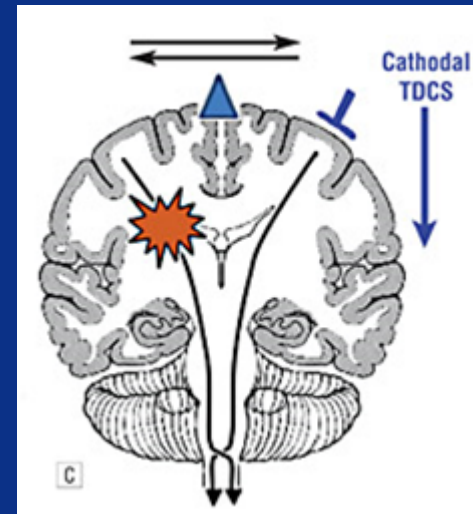
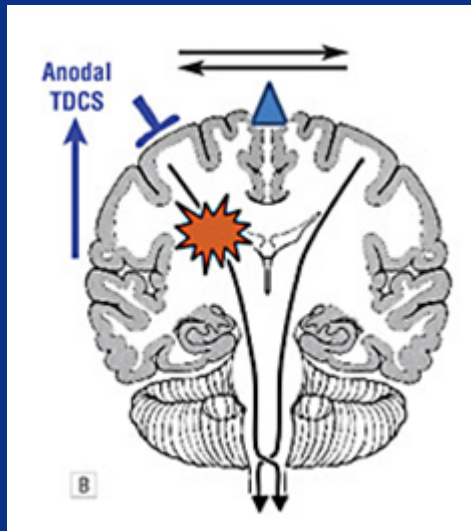
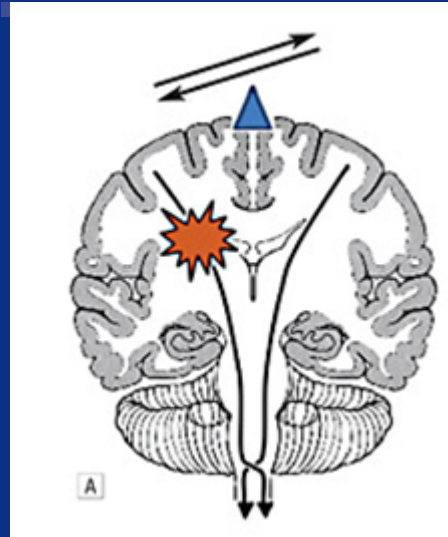
Waarom?

- Inter-hemispheric imbalance:
  - Activatie beide hemisferen is door CVA uit balans
  - LH perilesionele gebieden zouden cruciaal zou voor beter herstel in afasie
- Optimaliseren van therapie:
Een extra effect, bovenop het therapie effect

Elektrodenplaatsing bij afasie

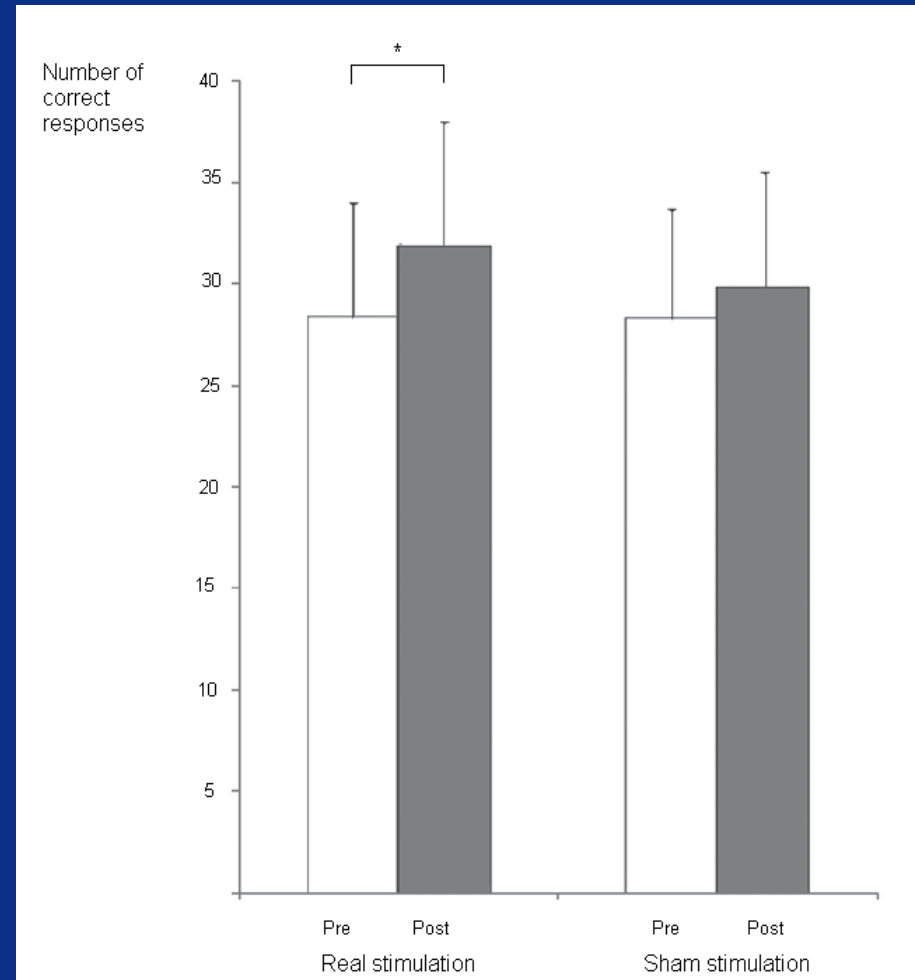

Onderzoek tot nu toe: voorbeeld

Kang et al. (2011)

- 10 patiënten
- cross over design:
  - 1 week cathodal tDCS (Broca homologue)
  - 1 week sham tDCS
- uitkomstmaat: benoemen
- significante vooruitgang in benoemen

Onderzoek tot nu toe

- Recente onderzoeken:
  - verschillende elektroden posities (afhankelijk therapie)
  - kleine groepen
  - chronische fase
  - resultaten tonen een toegevoegd effect van tDCS

Multicenter onderzoek

- Doelgroep: CVA patiënten met sub-acute afasie
- Doel: Optimaliseren van afasietherapie

Onderzoeksplan

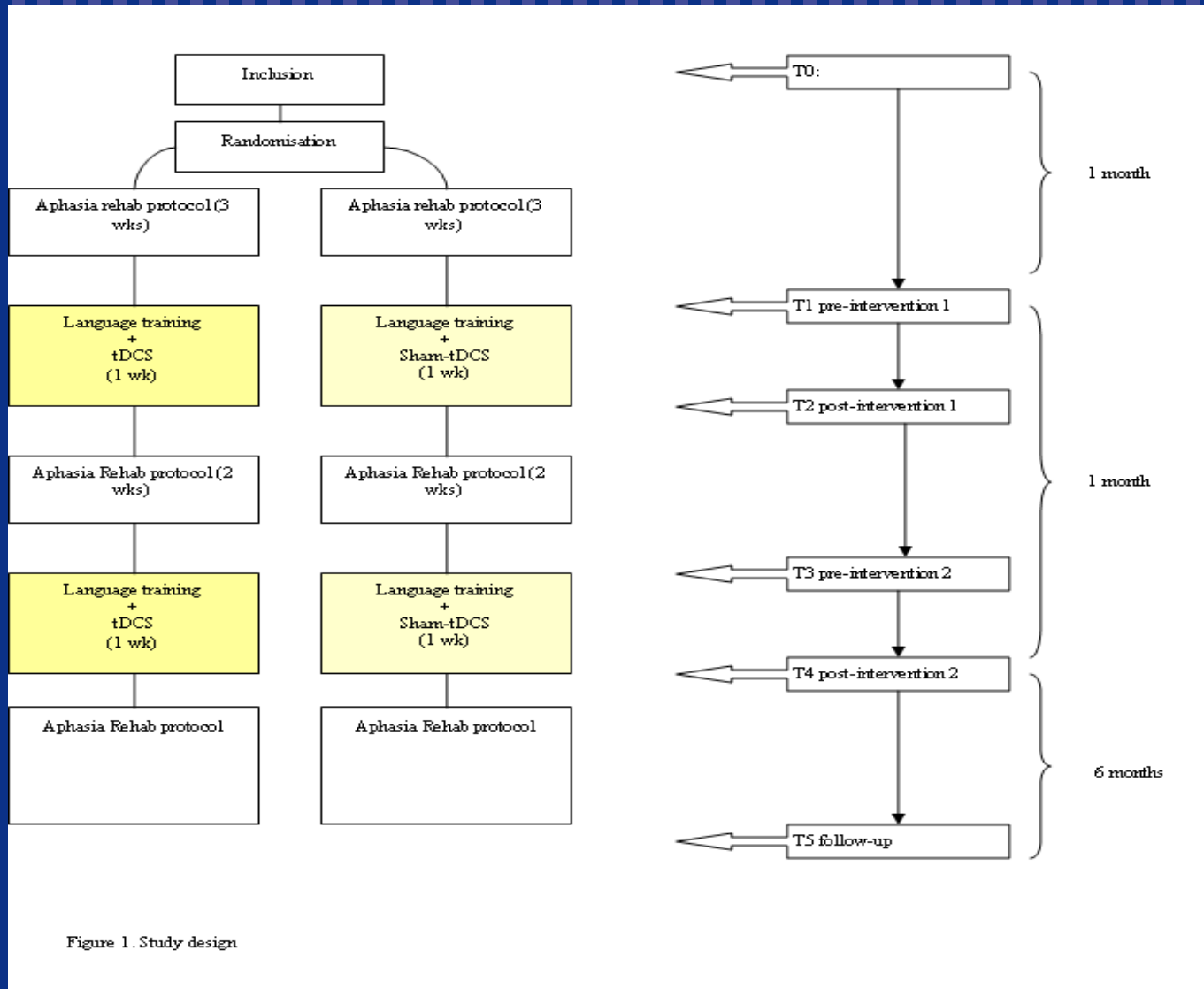
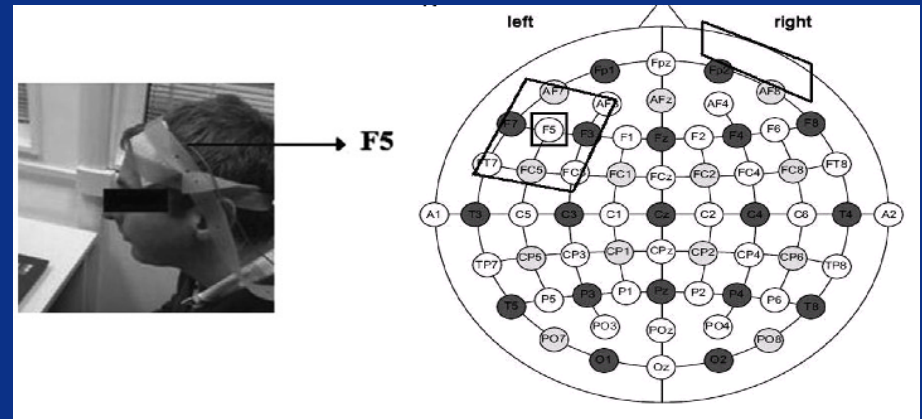

Figure 1. Study design

Behandeling met tDCS

Elektrodenplaatsing

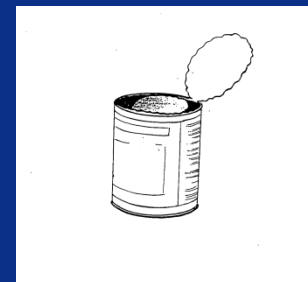
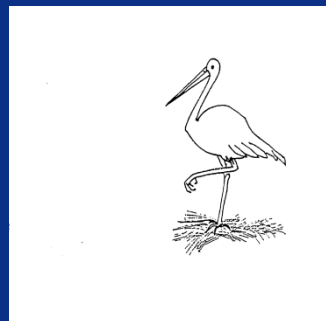
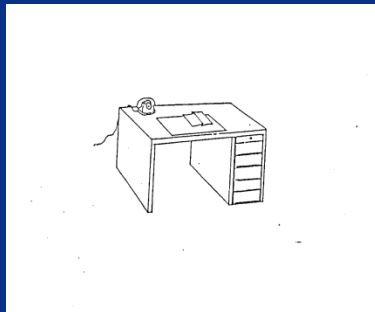
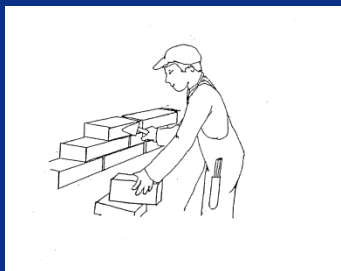
- Positieve elektrode: LH (Broca)
- Negatieve elektrode: RH

Behandeling Logopedie + tDCS

Therapiemateriaal tijdens tDCS

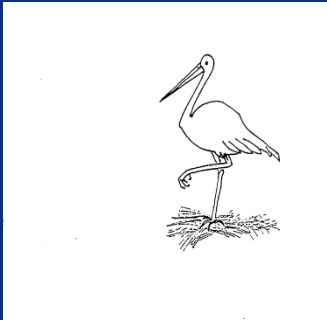

→ Therapiemateriaal is aangepast aan patient

Woordvindingstherapie met cues

- Cueing hierarchy therapy

‘Wat is dit?’

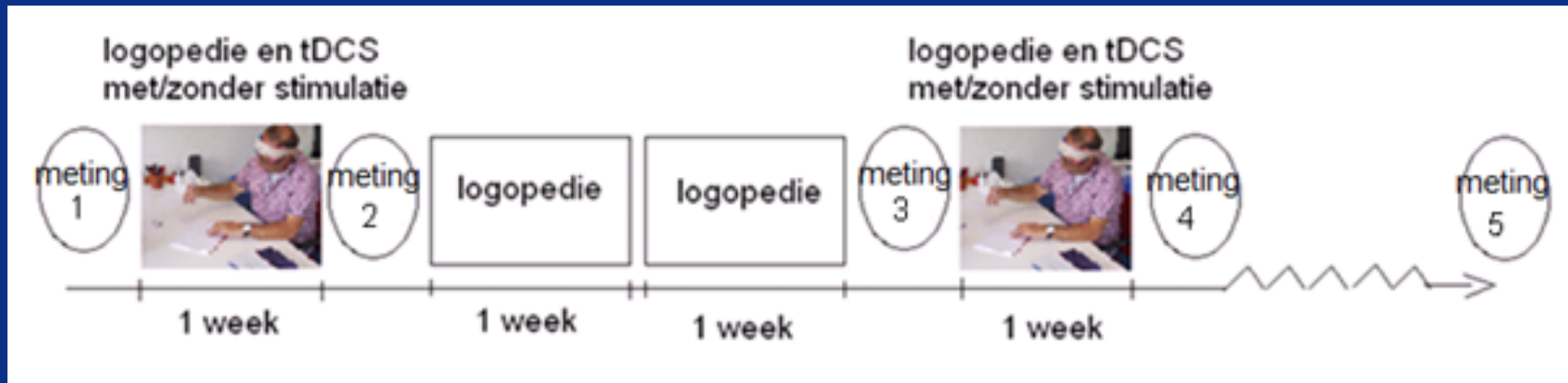
‘Kunt u het opschrijven?’

Hulp bieden met:

1. Grafematische cues
2. Fonematische cues
3. Semantische cues

Cues kun je aanpassen aan patiënt!

Metingen

Hoofduitkomstmaat: Boston Naming Test

Verdere tests:

- spontane taal en ANTAT
- kwaliteit van leven
- kosten

Inclusie

- 30 mensen
- Geen bijwerkingen
- Nog 1 jaar inclusie:
effect onderzoek → vergelijken 2 groepen (actieve/sham tDCS)

Dank voor de aandacht

Vragen?

Beperkingen van het onderzoek

- plaats van lesie: waar gaat de stroom naartoe?
  - perilesionele gebieden stimuleren?
- probleem sub-acute fase: spontaan herstel

In- en exclusie criteria

Inclusie criteria

- Afasie na een CVA
- Tijd post onset < 3 maanden
- Leeftijd 18-75 jaar
- Rechtshandig
- Voldoende belastbaar om mee te kunnen doen aan intensieve afasie therapie

Exclusie criteria

- Subarachnoidale bloeding (SAB)
- Een eerdere beroerte met als gevolg afasie
- Een hersenoperatie in het verleden
- Epileptische activiteit in de laatste 12 maanden
- Overmatig alcohol- of drugs gebruik
- Premorbide onvoldoende beheersing van het Nederlands
- Premorbide (verdenking van) dementie
- Premorbide psychiatrische aandoening die communicatie beïnvloed (bijvoorbeeld persoonlijkheidsstoornis)
- Ernstige non-linguïstische cognitieve stoornissen, die beperkend zijn voor taaltherapie
- Pace maker
- Forse afasie (bij spontane taal (communicatief gedrag)= 0 EN Verkorte Token Test < 9)
- Ernstige Wernicke afasie (bij spontane taal (communicatief gedrag)= 0-1 EN Verkorte Token Test < 9)
- Rest afasie (bij spontane taal (communicatief gedrag)= 4-5 EN Verkorte Token Test > 28 EN gecorrigeerde BNT > 150)

tDCS bij gezonden

- Leren van nieuwe woorden (Meinzer et al., 2014)
- Sneller worden (Semantic & Phonemic fluency, Cattaneo et al., 2011)

TMS: weer iets anders...

- Magnetisch veld
- Afhankelijk van frequentie:
gebieden activeren/inhiberen

